

Funktionsprogram för förskolans utemiljö i Ronneby kommun

RONNEBY KOMMUN

Beställare: Ronneby kommun
Utbildningsförvaltningen
Tekniska förvaltningen

Datum 2018-08-23

Foto framsida: Ronneby kommun

Upprättat av Ramböll Sverige AB

Lars-Erik Gunnars, uppdragsledare

Mathilda Kristoffersson, handläggare

Foto: Lars-Erik Gunnars & Lottie Carlsson,
Ramböll, om inget annat anges.

Illustrationer: Lottie Carlsson, Ramböll

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING

.....	4
1.1 SYFTE	4
1.2 AVGRÄNSNING OCH INNEHÅLL.....	4
1.3 ARBETSPROCESS	4
1.4 FUNKTIONER	5

2 MÅLBILD	5
-----------------	---

3 UTGÅNGSPUNKTER

.....	6
3.1 UTEMILJÖNS BETYDELSE FÖR BARNES UTVECKLING	6
3.1.1 BARNENS PERSPEKTIV	6
3.2 VAD SÄGER LÄROPLANEN?.....	7
3.3 DRIVKRAFTER FÖR LEK	8
3.4 UTEMILJÖ SOM PEDAGOGISK RESURS.....	8
3.4.1 PLATSER	8
3.4.2 MATERIAL.....	9

4 ÖVERGRIPANDE RIKTLINJER

.....	10
4.1 HÅLLBAR UTEMILJÖ GENOM CRADLE TO CRADLE®	10
4.1.1 CIRUKLÄRT PERSPEKTIV.....	10
4.2 MILJÖ OCH HÄLSA	11
4.3 FRIYTA.....	11
4.3.1 SÄKERHET	11
4.4 SKÖTSEL.....	13
4.5 SERVICEYTOR.....	13

5 GRUNDLÄGGANDE KOMPONENTER

.....	14
5.1 RUMSLIGHET OCH VARIATION	14
5.1.1 NIVÅER OCH YTA.....	14
5.1.2 NATURMARK.....	14
5.2 MATERIALSKILLNADER	15

6 FUNKTIONER.....	16
-------------------	----

6.1 FUNKTIONER FÖRSKOLA	17
-------------------------------	----

7 APPLICERING PÅ FÖRSKOLAN

.....	18
-------	----

1 INLEDNING

Ronneby Kommun står inför en stor utmaning att, under de närmaste åren, anpassa och bygga ut förskole- och grundskoleverksamheten (indelning F-3 och 4-9) till moderna studiemiljöer. Ökat barnantal, nya statliga styrdokument (timplaner och läroplaner) kräver nya sätt att organisera verksamheten och arbeta innovativt och flexibelt. Miljön i förskola och skola ska vara både funktionell och säker. Hur en förskola eller skola utformas har stor inverkan på de aktiviteter och den verksamhet som sker och genomförs. Miljön påverkar alla som dagligen vistas där, både personal, barn och föräldrar. Det handlar om människors sätt att vara, lära, mötas, kommunicera, röra sig, leka m.m. oavsett funktionsförmåga.

Verksamheternas (förskolans) uppdrag, målsättningar och funktioner ska återspeglas genom bra miljöer och stimulera till utveckling och lärande.

Kommunen tar fram två funktionsprogram ett för förskola och ett för grundskola. Detta aktuella program hanterar förskolan. Framtagning av funktionsprogram för förskolan ligger som riktlinje till genomförande av bl.a. medborgardialog samt till senare diskussioner med projektspecifika arbets-/referensgrupper och projektering.

Funktionsprogram för förskolans utemiljö i Ronneby kommun utgör ett separat delprogram till det funktionsprogram som tas fram för förskolebyggnaderna i kommunen.

1.1 SYFTE

Programmet utgör ett generellt funktionsprogram för förskolornas utemiljö i Ronneby kommun och syftar till att:

- ligga till grund för kommande ny- och ombyggnationer av förskolor i kommunen
- säkerställa viktiga funktioner i utemiljön och därigenom kvalitén på kommunens förskolor

Funktionsprogrammet avses dels användas som ett underlag i det tidiga stadsplaneringsskedet avseende möjliga ny- eller ombyggnationer och dels som underlag till förstudier, program och gestaltningsskede. Programmet avses även ge stöd under produktionsprocessen.

1.2 AVGRÄNSNING OCH INNEHÅLL

Detta funktionsprogram utgör ett övergripande program för att säkerställa vilka kvaliteter i utemiljön som förväntas finnas i ny- eller ombyggnation av förskolor i Ronneby.

1.3 ARBETSPROCESS

Framtagande av programmet grundar sig i en dialog med en referensgrupp bestående av medverkande från skolledningen, pedagoger från olika skolor och tjänstemän från Ronneby kommun.

För att förankra arbetet i både läroplanen och forskning har litteraturstudier gjorts av läroplanen för förskola samt material rörande barns utemiljö. Lärdomar har även tagits från platsbesök på befintliga förskolor i kommunen och på andra orter.

1.4 FUNKTIONER

I detta program beskrivs de funktioner barn behöver för att utvecklas både motoriskt och socialt. Exempel på funktioner är att kunna springa, hoppa, balansera, samarbeta, sitta eller skapa. Definitionen av funktioner i detta program kan således tolkas som fysiska uttryck och är inte direkt kopplade till en specifik utrustning. För att säkerställa att funktionerna ska kunna uppnås behövs genomtänkt utformning och kvalitativt innehåll på förskolegårdarna.

2 MÅLBILD

Med bakgrund i den dialog som förts med referensgruppen och med grund i läroplanen, skollagen och barnkonventionen har en målbild tagits fram. Aktuellt funktionsprogram beskriver i efterföljande kapitel vilka funktioner och strukturer som ger förutsättningar för att målbilden ska kunna uppnås.

Förskolornas utemiljöer i Ronneby kommun syftar till att:

- **Utgöra en inspirerande miljö som stimulerar barn att ta egna initiativ och inbjuder till samarbete, kreativitet, motoriska aktiviteter samt kommunikation.**
- **Utgöra en trygg och lustfylld miljö som utmanar, lockar till lek och aktiviteter.**
- **Vara flexibel, variationsrik och innehålla väldefinierade rum såväl som oprogrammerade ytor för spontana aktiviteter där nyfikenhet för utforskande möjliggörs.**
- **Utgöra det kompletterande "rummet" för undervisning, kunskap och lärande**
- **Vara en plats för grönska och avkoppling för både barn och pedagoger.**
- **Utgöra en arena som möjliggör inflytande, delaktighet, integration och jämlikhet**
- **Vara tillgänglig för barn och vuxnas olika behov vilket bidrar till kvaliteter för alla**
- **Vara trygg och hälsosam (t.ex. vara trafiksäker och giftfri)**
- **Vara anpassad för olika väderförhållanden (sol, vind, regn)**
- **Utgå från hållbarhet och kommunens arbete med Cradle to Cradle®**

3 UTGÅNGSPUNKTER

3.1 UTEMILJÖNS BETYDELSE FÖR BARNNS UTVECKLING

”Varje barn har rätt till lek, vila och fritid”

FN:s Barnkonvention

Förskolans utemiljö har central betydelse för barns möjlighet till utevistelse i sin vardag. I en tid där den spontana fysiska aktiviteten i stor grad minskar¹ utgör utemiljön en mycket viktig del i möjligheterna till lek och rörelse och därigenom hälsa. Leken är central i barns utveckling och utomhuslek är viktig för att träna den fysiska förmågan liksom självkännet och social kompetens.

Utemiljöns kvalitet och kvantitet påverkar lekens och samvarons kvalitet och möjlighet att utvecklas i olika riktningar och i olika dynamik. En genomtänkt utformning av utemiljön kan stimulera till nyfikenhet, lek och delaktighet samtidigt som den kan utgöra en viktig del i den pedagogiska verksamheten.

3.1.1 BARNENS PERSPEKTIV

Barns upplevelse av utemiljön skiljer sig rätt ofta från de vuxnas. Det som för vuxna kan upplevas som ett tätt, stökigt och ovårdat buskage kan för barn vara en miljö med stora lekvärden. Förståelse för barnens perspektiv är viktig för att ge förutsättningar för stimulerande och tillåtande miljöer där tillgång till exempelvis löst material möjliggör barnen att skapa egna platser. Barnens perspektiv är således viktiga att synliggöra i förvaltningen av utemiljön.

1) Jungmark, Lena & Åkerblom, Petter (2015). *Skolgården: förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

Figur 1. Koja i naturmark.

3.2 VAD SÄGER LÄROPLANEN?

”Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.”

Läroplan för förskolan, lpfö 90

Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser.

Förskolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö.

Förskolans miljö ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Den ska främja leken, kreativiteten och det lusfyllda lärandet. Verksamheten ska ta tillvara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter.

Utemiljön är en tillgång i förskolans strävan för att varje barn ska kunna:

- **utveckla sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära**
- **utveckla självständighet och tillit till sin egen förmåga**
- **utveckla sin förmåga att fungera enskilt och i grupp**
- **utveckla sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning**
- **utveckla sin förståelse för rum, form, läge och riktning**
- **utveckla sin skapande förmåga och att förmedla sig i olika uttrycksformer**
- **utveckla intresse och förståelse för naturens olika kretslopp och för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra**
- **utveckla sin förståelse för naturvetenskap och samband i naturen, liksom sitt kunnande om växter och djur samt enkla kemiska processer och fysikaliska fenomen**
- **utveckla sin förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika tekniker, material och redskap ⁴**
- **och mycket mer.**

4) Läroplan för förskolan, lpfö 90,
Rev 2016 Skolverket

3.3 DRIVKRAFTER FÖR LEK

Forskning² menar att det finns sex grundläggande drivkrafter i barns lek:

- Utforska höjder (klättra, klänga, hoppa, balansera)
- Uppleva hög fart (springa, gunga, glida, cykla)
- Uppleva fara och sätta gränser (eld, is, vatten)
- Testa verktyg (tälja, hugga, såga)
- Kämpa (sport, fajtas, brottas)
- Vara själv (gömma sig, försvinna, uppleva sig själv i relation till en grupp)

Dessa drivkrafter behöver kunna omsättas i aktiviteter på förskolans gård. De kan se olika ut för olika åldrar. För yngre barn är aktiviteter där den egna kroppens förmåga testas särskilt framträdande.

Figur 2. Balansbana och lekstuga. Ger möjlighet för flertalet av barns drivkrafter i lek.

3.4 UTEMILJÖ SOM PEDAGOGISK RESURS

Förskolans utemiljö kan genom en genomtänkt utformning ge goda förutsättningar för utomhusbaserat lärande. Enligt Nationellt centrum för utomhuspedagogik bidrar en växelverkan mellan utomhus- och inomhusundervisning till bättre bestående kunskaper.

Följande innehåll ger förutsättningar för pedagogisk verksamhet i utemiljön:

3.4.1 PLATSER

Ytor för rörelse och skapande

Genom att kunna vara ute ges förutsättningar för projekt som kräver utrymme eller som "sölar ner".

- Gruppövningar kräver ytor som rymmer en barngrupp, både nära i anslutning till lokaler och längre bort för mer storskaliga projekt. Dessa ytor kan kombineras med lekytor av gräs, grus, asfalt mm.
- Här finns plats för verkstad med lösa verktyg där barnen bygger och skapar (under uppsikt). Storskaliga projekt som sträcker sig över tid behöver en särskild plats med nära tillgång till material.
- Hinderbanor och klätterställningar kan finnas här.

2) Ellen Beate Hansen Sandseter i Jungmark, Lena & Åkerblom, Petter (2015). *Skolgården: förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

Samlingsplatser

Tydligt definierade platser som fungerar som samlingsplatser. Här kan barnen fokusera och rikta sin uppmärksamhet till pedagogen.

- För de yngre barnen kan det räcka med platsen definieras med ett bord.
- Lugnare aktiviteter och mindre experiment blir aktuellt här.
- Samlingsplatsen behöver rymma en barngrupp.

Ytor för odling

Odling möjliggör praktiskt lärande och ger barnen kunskap och koppling till naturen.

- Till skillnad från ytor för experiment och utomhusverkstäder så innebär ytor för odling ett mycket längre tidsperspektiv. För att förstå principerna kan det dock räcka med att ytor för experiment kompletteras med drivbänk och kompost.
- Det kan vara bra om ytorna för odling kan skyddas mot åverkan.

Figur 3. Samlingsplatser på förskolegård och i naturmark.

3.4.2 MATERIAL

Vatten - skapa exempelvis dammar, rännor och pumpar genom tillgång till vatten via kran eller genom att ta tillvara på dagvatten. Detta skapar en förståelse för vattnets grundläggande egenskaper och blir därigenom en resurs för både lärande och lek.

Vegetation - ger material och utgör ett studieobjekt i sig. Växtmaterial som tål beskärning och som kan användas i undervisning, lek och lärande.

Jord, sand, grus och annat byggmaterial - för att möjliggöra odling och som hjälpmedel för att bygga och skapa.

Figur 4. Odling som pedagogiskt redskap ger barnen kunskap om, och koppling, till naturen.

Figur 5. Byggplats där bås har byggts av lösa transportpallar.

3) Jungmark, Lena & Åkerblom, Petter (2015). *Skolgården: förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting

4 ÖVERGRIPANDE RIKTLINJER

De övergripande riktlinjerna ska fungera som ett idéstöd till utformningen av förskolornas utemiljöer.

4.1 HÅLLBAR UTEMILJÖ GENOM CRADLE TO CRADLE®

Genom konceptet Cradle to Cradle® (vagga till vagga) arbetar Ronneby kommun med att skapa ett hållbart samhälle. Cradle to Cradle®, eller C2C, syftar till att maximera ekonomiska, ekologiska och sociala värden genom att komma till rätta med och lösa miljöproblem snarare än att bara minska negativa effekter. Dess tre hörnstenar är: kretsloppstänk, förnyelsebar energi och mångfald.

I *Generellt kvalitetsprogram för planering och byggande i Ronneby kommun* från 2012 beskrivs hur kommunen ska använda sig av konceptet inom planering och byggande i kommunen. Kvalitetsprogrammet beskriver fem fokusområden: energi, vatten, byggmaterial och inomhusmiljö, biologisk mångfald i utemiljön och social mångfald. Särskilt aktuellt för detta funktionsprogram är frågan om vatten, biologisk mångfald och social mångfald samt hur de integreras i planering och gestaltning av skolornas utemiljö. Följande aspekter ska hanteras vid om- eller nybyggnation för att anknyta till kommunens övergripande arbete med C2C:

- Vatten: Fördröjning eller omhändertagande av dagvatten med hjälp av öppna lösningar (diken, dammar, kanaler mm). Öppna dagvattenlösningar ger även förutsättningar för att skapa spännande utomhusmiljöer och bidra till en större biologisk mångfald.
- Biologisk mångfald i utemiljön: Ett långsiktigt C2C-mål är att öka antalet biotoper i den bebyggda miljön. Förskolegårdar ska planeras och gestaltas med genomsläppliga ytor och med så stor andel planteringsbar yta som möjligt. Grönska på väggar och tak kan ses som ett alternativ eller komplement till vegetation på marken. För att främja mångfald ska olika biotoper och livsmiljöer genom t.ex holkar och insektsbon främja olika arter. Förskolegårdar kan även ses som en viktig del i de ekologiska sambanden i staden/stadsdelen.
- Social mångfald: Platsens identitet och attraktivitet främjas exempelvis genom variation i funktioner, aktiviteter och platser för att främja integration mellan individer, men även att skapa förutsättningar för identitet och samhörighet. Vikten av dialog med berörda aktörer, i detta fall förskolebarn, är viktig. Delar av förskolegårdarna ska även kunna användas för aktivitet efter skoltid.

4.1.1 CIRUKLÄRT PERSPEKTIV

C2C har tagit inspiration från naturens cirkulära kretslopp där den ena organismens avfall är den andras resurs. Ett cirkulärt perspektiv går även att tolka in i multi-funktionell design där olika ytor kan ha olika funktioner beroende på vem som nyttjar dem. Ett C2C och cirkulärt perspektiv ställer krav på intelligent design, tillverkning, användningssätt och möjligheter till återanvändning av material. Det gäller inte minst de material som väljs/finns på kommunens förskolegårdar samt hur dess utformning stödjer strukturer för exempelvis återvinning.

4.2 MILJÖ OCH HÄLSA

Inom C2C-konceptet ligger även fokus på giftfria miljöer för en hälsosam och hållbar miljö. I Handlingsplan för giftfria förskolor i Ronneby kommun har kommunen tagit fram rekommendationer för hur kommunens ska arbeta för att minska förekomsten av miljögifter i barns vardag. Yngre barn är mer känsliga och utsatta än äldre varför förskolan är prioriterad. Följande rekommendationer från handlingsplanen ska tillämpas:

- Undvik gamla bil- och traktordäck och byggmaterial som t.ex PVC-rör och slangar.
- Odlar inte ätbar mat i gamla däck eller trälådor av impregnerat trä eller trä som behandlats med träskyddsmedel.
- Gör medvetna materialval vid nybyggnation eller reparationer av t.ex. utemöbler och lekställningar.

4.3 FRIYTA

I plan- och bygglagens (2010:900) 8 kap. 9 § står det att för fritidshem, förskola, skola etc, ska det finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Det finns i dagsläget inga lagkrav kring förskolegårdars yta men i Boverkets allmänna råd (2015:1) förtydligas definitionen av friytan enligt följande:

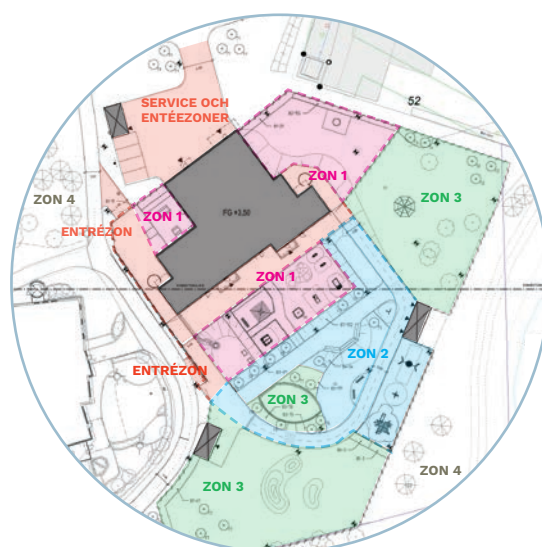
”Vid placering och anordnande av friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet bör särskilt beaktas friytans storlek, utformning, tillgänglighet, säkerhet och förutsättningarna att bedriva ändamålsenlig verksamhet. Med ändamålsenlig verksamhet avses i dessa allmänna råd att friytan kan användas till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för. Friytan bör vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Friytan bör kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet”

Boverkets allmänna råd (2015:1)

Ronneby kommun har en ambition om att förskolegårdarnas sammanlagda yta ska utgöras av cirka 40 kvm friyta per barn, samt inrymma zonerna 1-3 (se kap 7).

4.3.1 SÄKERHET

Tillsammans med entrézoner utgör friytan förskolans gård. Av säkerhetssjäl ska förskolans gård vara inhägnad och ha självstängande grindar som de minsta barnen inte kan öppna själva. Genomsiktliga staket är att föredra. Täta och höga plank bör endast användas för att avgränsa buller.

Figur 6. För disponering av friytan i zoner se kap. 7.

FLEXIBILITET OCH VARIATION?

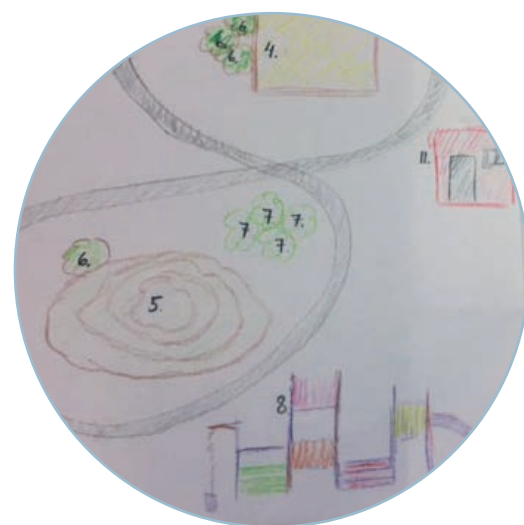
I tätbebyggda områden finns en utmaning vad gäller hur stor utemiljö som ryms inom fastigheten. För att få till en så stor friyta som möjligt gäller att i första hand att samordna serviceytor utanför fastigheten samt att skapa så stor variation och flexibilitet som möjligt på den yta som finns. T ex genom att jobba med flera nivåer på utrustningen och kanske använda byggnadens tak för samling och vila, och på sätt få plats för träd och växtlighet på gården.

Figur 7. Kuber för både samling och lek.

DIALOG

För att nå målbilden kring delaktighet och inflytande samt följa konceptet med C2C kring social mångfald bör någon form av dialogmoment ske i samband med ny- och omgestaltning av förskolegårdar. Kunskapsinhämtning och medbestämmande bör ske med barn och pedagoger på den aktuella förskolan som byggs om, eller liknande förskolor vid nybyggnation.

Figur 8. Dialog med brukarna dvs. barnen är mycket viktiga och ger mycket tillbaka.

TILLGÄNGLIGHET

Utformning av förskolegårdar i kommunen ska fokusera på att även vara tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering enligt diskrimineringslagen. Utformningen av förskolans utemiljö ska utgå från målen i Funktionspolitiskt program Ronneby kommun vilket också hänvisar till bestämmelser i plan- och bygglagen och skollagen.

Figur 9. Tillgänglig lekplats genom ramper med avåkningskydd och material som det är möjligt att rulla på.

4.4 SKÖTSEL

För att förskolorna i Ronneby ska hålla både kvalité och vara attraktiva hela sin livstid krävs det att man i ett tidigt skede tänker kring framtida drift och underhåll av utemiljöerna. Genom att redan i gestaltungsfasen ta hänsyn till att platsen också ska skötas möjliggörs effektiv förvaltning i senare skede. Det innefattar bland annat utformning med hänsyn till kommunens maskinpark samt val av vegetation i utemiljön avseende skötselintensitet.

4.5 SERVICEYTOR

Serviceytor är de ytor som krävs för skolornas funktion. Då de är ytkrävande måste de tas i beaktning i utformningen av förskolegården

Serviceytor räknas inte in i friytan men kan ibland kombineras med småskaliga aktiviteter som behöver hårdgjorda ytor (cykelbana mm). Däremot ska inlastning, parkering och liknande, alltid vara separerade från ytor för lek och vara placerad utanför grindarna.

Serviceytor som alltid ska beaktas är:

- Leveranser av varor, avfall (vändplatser, in-/utfart)
Källsorteringsytan kan gärna placeras i gränsen mellan den inhägnade förskolegården och serviceytan där den kan nå utan att barnen behöver gå ut bland bilarna.
- Brandvägar m.m.
- Cykelparkering (för personal)
- Bilparkering (personal, besökare, HKP, service och användning utanför förskoletid)
- Hämtning/lämning (trafiksäkerhet) inklusive barnvagnsparkering - gärna under tak

Serviceytornas utformning och placering hänger samman med hur förskolebyggnaden är disponerad på insidan och var entréer mm är placerade. För att kunna behålla så mycket friyta som möjligt är det av största vikt att helheten beaktas när byggnaden ritas.

Figur 10. Serviceytor väl avskärmade från förskolegårdens friyta.
Foto: Linnea Örtenvik, Ramböll Sverige AB

5 GRUNDLÄGGANDE KOMPONENTER

5.1 RUMSLIGHET OCH VARIATION

5.1.1 NIVÅER OCH YTA

En utemiljö med topografiska skillnader ska ses som en tillgång då det skapar naturliga rum och ger karaktär. Saknas variation i vegetation och topografi bör detta tillföras.

Det är viktigt med ytor av varierande storlek som ger förutsättningar för olika typer av aktiviteter. Det är också viktigt att ge förutsättningar för "oprogrammerade ytor" dvs ytor där barnen själva kan skapa sin egen utemiljö, detta möjliggörs exempelvis i naturmark, se nedan.

5.1.2 NATURMARK

Naturmiljöerna håller ofta stora biologiska värden och utgör en viktig resurs till barns lek samtidigt som den kan vara en resurs i det pedagogiska arbetet.

Befintliga naturmiljöer såsom större vegetationsytor med uppvuxna träd och buskage i anslutning till ny eller befintlig förskola ska i största mån skyddas från trädfällning, sprängning av berg eller stora röjningsingrepp, för att "göra fint" ur ett vuxenperspektiv, se även 3.1.1. Naturmiljöer ska även lyftas fram för sina klimatreglerande egenskaper genom t.ex. skugga, ökad luftfuktighet och luftkvalité.

Figur 11. Ovan: Konstruerade nivåer skapar variation och rumslighet, Västra Hamnen Malmö. Nedan: Mångfunktionell samlingsplats byggd av björkstammar som lämnats kvar efter röjning.

5.2 MATERIALSKILLNADER

För spännande, flexibla och attraktiva utemiljöer behövs variation även i materialval. Störst variation ger den utemiljö som tillåter tillfälliga tillägg och förändringar.

Olika markmaterial inbjuder till olika aktiviteter. Vissa ytor och stråk har funktionella krav på markmaterialet t.ex. ur tillgänglighetssynpunkt eller bärighet för utryckningsfordon.

Även om variation är eftersträvaransvärt kan en allt för rörig miljö uppfattas som stressande och svårorienterad. Upprepning i material, färg eller form i delar av förskolegårdens utrustning kan signalera vad som hör ihop och hjälpa de som behöver struktur och ordning.

För inspirerande utemiljöer är grönytan mycket viktig ur ett ekologiskt och socialt perspektiv men även för lokal klimatanpassning. För att följa kommunens C2C-arbete är det även viktigt med medvetet materialval utifrån tillverkning, användningssätt och möjligheter till återanvändning av material.

Figur 12. Materialskillnader är viktigt för attraktiva förskolegårdar som ger förutsättningar för olika aktiviteter.

6 FUNKTIONER

För att uppnå målbilden och ge förutsättningar för en kvalitativ utemiljö som stödjer de aktiviteter och effekter som är viktiga för barns fysiska och sociala utveckling finns det en mängd generella funktioner som ska säkerställas. Med utgångspunkt i forskning kring barns behov (se kap. 3.3) och den dialog som förts med skolpersonal, har generella funktioner definierats:

Nämnda funktioner bör uppnås på alla förskolegårdar men hur det görs, genom utformning och gestaltning, beror på de platsspecifika förutsättningarna. Detta eftersom olika förskolors utemiljöer har olika fysiska förutsättningar både vad gäller storlek och variation i befintlig topografi och vegetation. För att ovan funktioner ska kunna uppstå behöver utemiljön således innehålla en mängd olika fysiska förutsättningar både vad gäller grundläggande komponenter, se kap. 5, och "verktyg" dvs olika typer av utrustning och aktivitetsytor samt hur dessa är utformade och hänger samman.

Barns behov skiljer sig åt och funktionerna behöver anpassas därefter.

Mängden verktyg är inte den avgörande faktorn utan hur många funktioner de kan bidra till.

Figur 13. Inspiration till verktyg för att uppnå olika funktioner.

6.1 FUNKTIONER FÖRSKOLA

Följande funktioner ska ges utrymme på förskolornas utemiljöer i Ronneby kommun:

Klättra, klänga

Hoppa

Balansera

Springa

Gunga

Sitta, vila

Rollekar

Tävling, spel

Skapa, bygga

Uttrycka sig kroppsligt (dans, akrobatik)

Vila, sova

Vara själv

lakta, betrakta

Samtala

Samarbeta med andra

Lära av varandra

Att samlas

Reflektera

För att ovan funktioner ska kunna uppstå ges nedan ett urval av möjliga verktyg⁵:

- **Sittplatser med/utan bord**
- **Sand-/grusyta (gräva/forma)**
- **Vattenlek**
- **Kojor**
- **Rutschbana**
- **Klättring**
- **Balansträning**
- **Samarbetsredskap**
- **Cykelslingor**
- **Motorikbana**
- **Scen (gärna med tak) Väderskydd**
- **Väderskydd**
- **Odlingsyta (gärna på innergård)**
- **Förråd (med lösa lekredskap/verktyg)**
- **Naturmark som materialskaffereri**
- **Samlingsplats för pedagogisk verksamhet**
- **Naturmark som pedagogisk resurs**
- **Kuperad/varierad terräng**
- **Varierad grönska**
- **Tillgång till toalett direkt från gården**

5) Urvalet är inte styrande utan avses utgöra inspiration till utformning av förskolegårdar. Det kan således finnas många andra lämpliga verktyg att använda.

7 APPLICERING PÅ FÖRSKOLAN

Zoneringen är ett hjälpmedel vid uppdelning av utemiljön; förskolans friytor och serviceytor. Zonerna syftar till att ge riktlinjer för var olika funktioner bör kunna uppnås och exempel på var olika objekt och aktivitetsytor kan placeras utifrån avstånd från förskolebyggnaden. På så sätt kan gestaltningen anpassas efter de platsspecifika förutsättningarna men samtidigt säkerställa de olika funktionerna.

De innehållsmässiga indelningarna av zonerna är inte absoluta utan ska ses som riktlinjer. Det är viktigt är att zonerna delvis överlappar varandra så att möten mellan olika skalor, tempon och åldrar lättare kan uppstå.

SERVICEYTOR

Serviceytor räknas inte in i friytan men kan ibland kombineras med småskaliga aktiviteter som behöver hårdgjorda ytor (cykelbana mm). Däremot ska inlastning, parkering och liknande, alltid vara separerade från ytor för lek och vara placerad utanför grindarna.

ZON 1 - INRE ZONEN - SMÅSKALIG

Den inre zonen karaktäriseras av en småskalig och trygg miljö lämplig för de allra minsta och ofta direkt kopplad till skolbyggnaden. Här finns t ex solskyddade platser, utesovrum, sand och vattenlek och plats för fika.

ZON 2 - MELLERSTA ZONEN – STORSKALIG OCH INTENSIV

Den mellersta zonen karaktäriseras av ett högre tempo och av dynamiska aktiviteter såsom olika fartlekar, klättring och utrymme för att kunna springa och cykla. Här ska det även finnas samlingsplats för pedagogisk verksamhet.

ZON 3 – YTTRE ZONEN -STORSKALIG

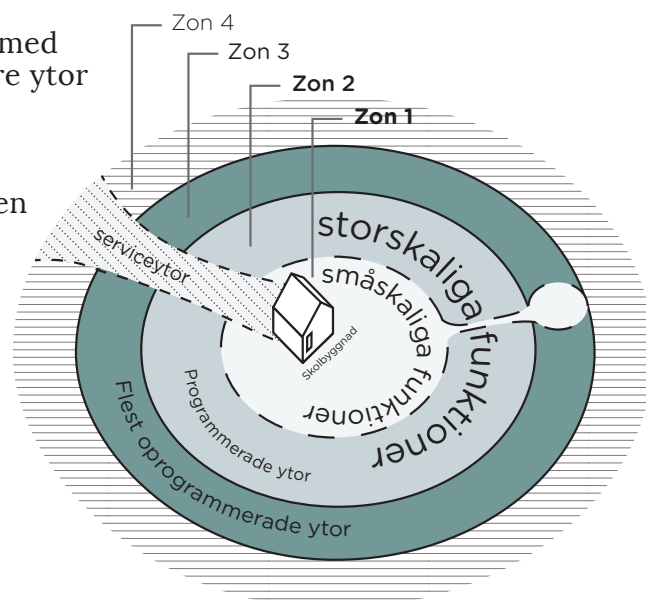
Den yttre zonen karaktäriseras av variation ett lugnare tempo än zon 2. Den syftar till rollekar, bygglekar och pedagogik och ska därför ha fler ”oprogrammerade ytor” såsom naturmark erbjuder.

Zonen ska möjliggöra längre lekar eller projekt med underlag som tåla dessa samt även rymma större ytor såsom större samlingsplatser,

ZON 4 – UTFLYKTSMÅL

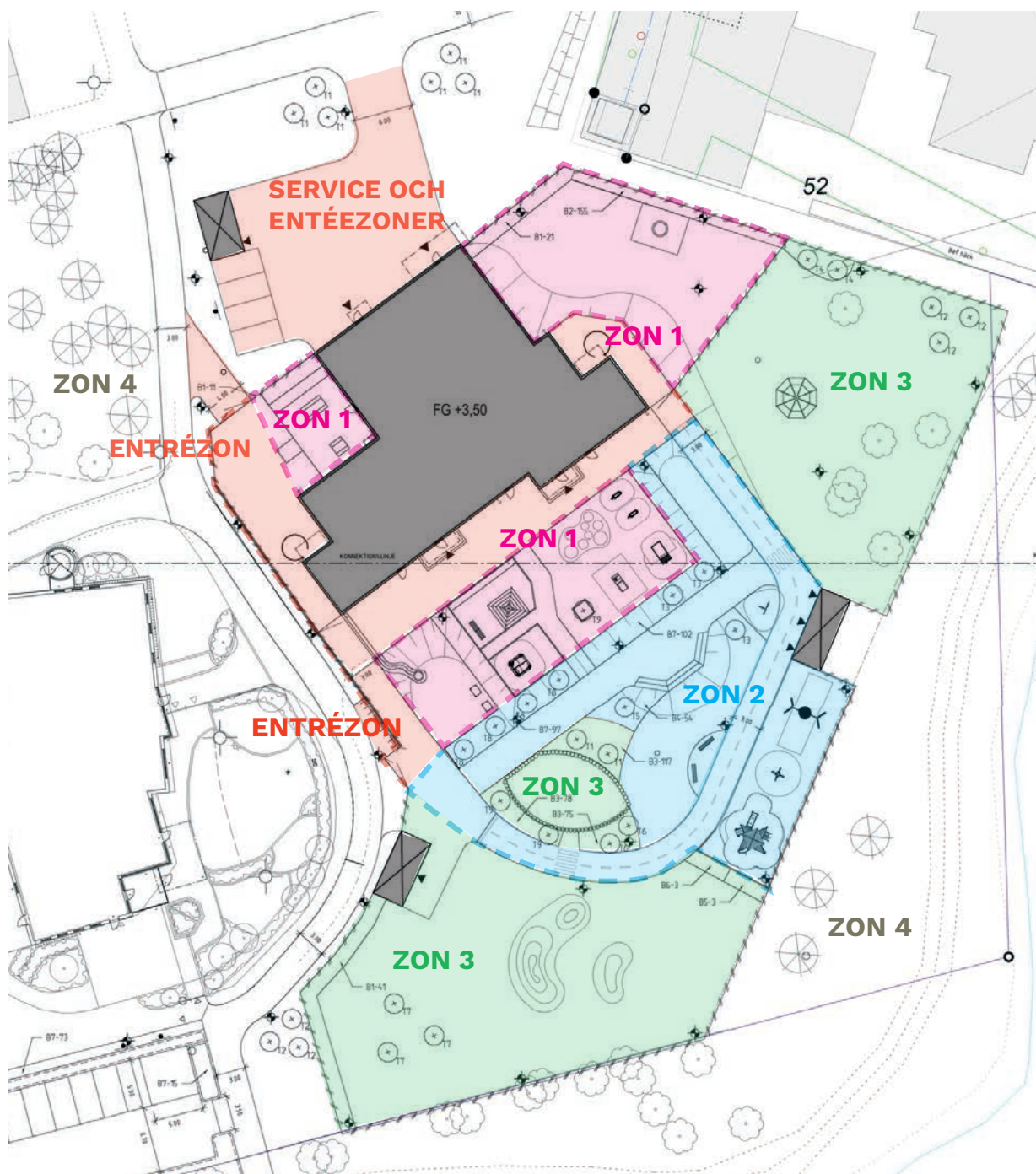
Områden eller målpunkter som kompletterar den egna förskolegården t.ex. större sammanhängande områden där det finns rinnande vatten och betande djur

Zon 4 kan även ligga i direkt anslutning till skolan med det behöver vara en tydlig avgränsning mellan förskolegård och allmän plats.

Figur 14. Schematisk bild av utemiljön uppdelad i olika zoner

- SERVICEYTOR
- ZON 1
- ZON 2
- ZON 3
- ZON 4

Figur 15. Exempel på applicering av zon-indelning på förskola. En cykelslinga rör sig mellan zon 2 och serviceytorna mellan grind och husets entré. Zon 4 i väst utgörs av tallskog och zon 4 i det sydöstra hörnet av en sjöstrand.
Solkatten förskola, Luleå. Gestaltning Linnea Örtenvik, Ramböll.

